

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1652

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:
Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1652
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>
Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl
© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019
18 februari 2019

CHRISTIAAN HUYGENS [DEN HAAG]
AAN ZIJN BROER LODEWIJK [LONDEN]
24 MEI 1652
5231A

Antwoord op Lodewijk Huygens' brief aan zijn broer Christiaan van 17 mei 1652 (verloren).

Samenvatting: Christiaan Huygens doet verslag aan zijn broer Lodewijk van zijn reis naar Kleef, ter bijwoning van het huwelijk tussen Albertine Agnes van Nassau en Willem Lodewijk van Nassau Dietz. Daarbij was er bal, ballet en toneel.

Door Lodewijk ontvangen op 29 mei 1652.

Primaire bron: Amsterdam, Univ. Bibl., Hs. 27, map Aw, nr. 2: brief (dubbelvel, 20x30cm, ab | d; autograaf). — Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 36I, fol. 150v-151r: later afschrift (Constantijn (V) Huygens).

Vroegere uitgave: OC 1, nr. 126, pp. 180-182: volledig.

Namen: Philips Jacob van Boetselaer (heer van Asperen); Frederik Willem van Brandenburg; Johan Wolfert van Bredero; William Brereton; William Cavendish; Thomas Hobbes; Julius Cæsar; Dirck Leiden van Leeuwen; Johan Maurits van Nassau Siegen; Willem de Rave; Tes (= Catharina Zuerius); Georg Friedrich graaf van Waldeck; Willem II; Catharina Zuerius.

Plaatsen: Kassel; Duitsland; Engeland; Kleef; Oxford; Xanten.

Titels: *Theoremata* (Christiaan Huygens 1651).

Glossarium: bal (bal); balet (ballet); danser (dansen).

Transcriptie

¹Pour mon frère Louis.

²24 May 1652.

³Mon frère,

Il faut confesser que vostre voyage a esté très-plaisant, et ⁴je voy que vous faites tout ce que vous pouvez pour me faire repentir de ce que n'ay entrepris ⁵celuy d'Angleterre au lieu de vous. J'espère que Monsieur ⁶van Leeuwen ⁷bientost nous en contera toutes les particularitez, car pour vous, je ne pense pas que vous ⁸serez de retour devant que les Ambassadeurs le soyent. Nous sommes revenu de Cleves le 12 de ce mois, après y avoir fait un séjour de 8 jours seulement, ⁹lesquels 8 jours ont pourtant cousté bon à Monsieur l'Électeur, qui a fait toute la dépense absolument. Il y avoit si grans concours de monde dans la ville, qu'on eust ¹⁰grand peine à se mettre la nuit à couvert, et j'ay changé trois fois de logis, pour en trouver de moins sales et inquiétés.

Le mariage se fit le 2 en grande magnificence, avecq les cérémonies accoustumées d'Allemagne, ¹¹par quoy il vous faut remettre en mémoire seulement ce que vous avez vu à Cassel, ou un peu d'avantage. Le 6 je vis le

1. CH 36I: adres ontbreekt.

2. CH 36I: datum onderaan.

3. CH 36I: opschrift <Au mesme>.

4. CH 36I: <je voy que> ontbreekt.

5. CH 36I: <ce voyage> in plaats van <celuy d'Angleterre>.

6. CH 36I: <de>.

7. CH 36I: <nous en contera bientost>.

8. CH 36I: <soyez>.

9. CH 36I: <lesquels ont cousté>.

10. CH 36I: <de la> in plaats van <grand>.

11. CH 36I: <sur quoy il ne faut que vous remettre en mémoire ce que>.

carousel ¹²qui fut bien autre chose pour la magnificence d'habits que celui qui se fit icy aux nopces de Monsieur de Brederode. L'un parti estoyt habillé à la Romaine, dont le chef estoit l'Électeur, l'autre à la Moresque, celui du Comte de ¹³Waldec. Ainsi il furent leur marche en bel ordre, et ¹⁴aprez coururent les 3 testes, ¹⁵je pense que vous en sçavez la manière. Le jour ensuivant il[s] coururent encore la bague sans estre déguisez, ¹⁶mais ce que j'ay oublié de dire, est le beau spectacle de feu d'artifice qu'on vit le 4e, où il y eust fort souvent 3 à 400 fuzées jetté en l'air en mesme instant. Le balet fut dansé le 8e, mais il n'y eust rien d'extraordinaire ¹⁷là, pour ceux qui en ont veu de semblables icy à La Haye. ¹⁸Outre tout cecy on y avoit presque toutes les aprèsdinées le divertissement de voir la comédie, que représentoit la mesme bande François que vous avez tant vu jouer icy du vivant de Son Altesse, et le soir il y eust bal d'ordinaire, mais il n'y dansoit que ¹⁹de des Princes et Contes ²⁰(tant y en avoit), si bien que les gentilshommes et damoiselles se devoient contenter d'en estre ²¹les spectateurs. Je disnay tantost avecq les gentilshommes, qui remplissoit 3 ou 4 tables, tantost avecq la *Frauwentzimmer*, dont il avoit aussi belle quantité, souvent □CH 36I: 151r□ aussy avecq mon père chez le Comte Maurice, qui disnoyt tousjours dans son □b□ quartier et à son aise, avecq peu de personnes seulement.

Monsieur de Brederode nous promena une aprèsdinée en carosse jusques à Santen, où l'on dit que Jules Cæsar a dominé en son temps, quand on le nomma *Castra Vetera*. Le mesme Seigneur nous donna à manger tout ce jour-là, et en bonne compagnie, car toute sa famille estoit avecque luy. Le jour ²²ensuivant il nous mena encore voir ²³les plantage du Comte Maurice, ses jardins et grottes, qu'il a ajusté d'une belle façon et à peu de frais, la situation estant de soy-mesme ²⁴très-plaisante.

²⁵Je n'ay pas le loisir de vous conter d'avantage sur ce subject. Autrement je prens plaisir à m'en résouvenir, car j'ay beaucoup de contentement pour le peu de temps que j'ay esté dehors.

Il y a quelques jours que Raef est party pour l'Angleterre, à qui j'ay donné ²⁶2 exemplaires de mon livre, affin ²⁷qu'il les adresse à vous, et que vous les fassiez tenir à Hobbes et Cavendys. J'en eusse donné encore autant si j'eusse sçeu ce que je viens d'apprendre par la vostre, mais maintenant je suis d'avis, *si adhuc integrum est*, que vous envoyez l'une à Oxfort et l'autre à Cavendis. Je voudrois que Brereton fut à Londres pour ²⁸luy la porter, et pour montrer ce que je luy ay envoyé par ma dernière et première lettre. Je suis

vostre très-affectionné frère et serviteur,
Chr.

²⁹Hier j'ay dit ce que vous désiriez à ma cousine Tes, qui se recommande à vous et vous baise les mains.

12. CH 36I: <qui fut bien ... de Monsieur de Brederode> ontbreekt.

13. CH 36I: <Waldec, tous deux très-magnifique>.

14. CH 36I: <ensuite>.

15. CH 36I: <je pense que vous en sçavez la manière> ontbreekt.

16. CH 36I: <Le 4me il y eust un beau spectacle de feu d'artifice, où il y eust fort souvent 3 à 400 fusées jetté en l'air en mesme instant.>.

17. CH 36I: <là, pour ceux ... icy à La Haye> ontbreekt.

18. CH 36I: <*** tout cela on y avoit presque toutes les aprèsdisnées Comédie François, et Bal le soir> in plaats van <Outre tout cecy ... il y eust bal d'ordinaire>.

19. CH 36I: <de des> ontbreekt.

20. CH 36I: <tant il y en avoit>, zonder haakjes.

21. CH 36I: <les> ontbreekt.

22. CH 36I: <suivant>.

23. CH 36I: <ce qu'a planté le> in plaats van <les plantage du>.

24. CH 36I: <très-divertissante et agréable>.

25. CH 36I: <Enfin, j'ay eu beaucoup de contentement en ce petit voyage.> in plaats van <Je n'ay pas ... j'ay esté dehors.>.

26. CH 36I: <deux>.

27. CH 36I: <qu'il vous les donne pour les faire tenir à> in plaats van <qu'il les ... fassiez tenir à>.

28. CH 36I: <le luy> in plaats van <luy la>.

29. CH 36I: postscriptum ontbreekt.

Monsieur d'Asperen mourut hier à 8 heures après-diner.

Vertaling

Aan mijn broer Lodewijk.

24 mei 1652.

Waarde broer,

Ik moet toegeven dat je reis heel plezierig is en ik zie dat je al het mogelijke doet om het mij te doen berouwen dat ik niet in plaats van jou naar Engeland ben gegaan. Ik hoop dat de heer [Dirck van Leiden] van Leeuwen ons spoedig alle bijzonderheden erover zal vertellen, want wat jou betreft denk ik niet dat je terug zult zijn vóór de ambassadeurs. Wij zijn de 12de van deze maand teruggekeerd uit Kleef na daar slechts acht dagen te zijn gebleven, welke acht dagen mijnheer de ³⁰keurvorst, die alle onkosten geheel alleen heeft gedragen, toch flink wat hebben gekost. Er was zo'n grote toeloop van mensen in de stad dat men grote moeite had om een onderdak voor de nacht te vinden, en ik ben drie keer van logies gewisseld, teneinde er een te vinden dat minder vuil en onrustig was.

Het ³¹huwelijk werd de 2de [mei] voltrokken in grote luister, met het in Duitsland gebruikelijke ceremonieel, waarvoor je je slechts in herinnering hoeft te halen wat je in Kassel hebt gezien, of nog iets meer. De 6de [mei] zag ik de carrousel welke door de pracht van de kleding wel heel wat anders was dan degene die er hier was bij het ³²huwelijk van de heer [Johan Wolfert] van Brederode. De ene partij, met als leider de keurvorst, was op zijn Romeins gekleed, de andere, met de ³³graaf van Waldeck, op Moorse wijze. Zo maakten zij een optocht in fraaie orde, en daarachter liepen de drie koppen; ik denk dat je wel weet op welke wijze. De volgende ³⁴dag was er nog ringsteken zonder vermoed te zijn, maar wat ik vergeten heb te vermelden is het fraaie spektakel van vuurwerk dat men de 4de [mei] kon aanschouwen, waarbij vaak drie- tot vierhonderd vuurpijlen tegelijk de lucht in gingen. Het ballet werd gedanst op de 8ste [mei], maar voor degenen die het vergelijkbare uit Den Haag kennen was daar niets bijzonders aan. Naast dit alles was er bijna iedere avond na het diner gelegenheid om toneelspel te zien, dat werd gebracht door dezelfde Franse troep die je hier zovaak hebt zien optreden tijdens het leven van Zijne ³⁵Hoogheid, en 's avonds was er gewoonlijk bal, maar er dansten slechts prinsen en graven (zoveel waren er), met gevolg dat de heren en dames zich tevreden moesten stellen met erbij aanwezig te zijn als toeschouwers. Ik dineerde dan weer met de mannen, die drie tot vier tafels bezetten, dan weer met het ^Lvrouwvolk,^J dat eveneens een aardig aantal omvatte, en vaak ook met mijn vader [Constantijn] bij graaf [Johan] Maurits [van Nassau Siegen], die altijd op zijn gemak in zijn eigen verblijf dineerde met slechts weinig mensen erbij.

De heer [Joan Wolfert] van Brederode bracht ons een keer na het diner naar Xanten per koets, waar men zegt dat Julius Cæsar er in zijn tijd heeft geheerst, toen men het nog *Castra Vetera* noemde. Dezelfde heer voorzag ons de hele dag van eten, en in goed gezelschap, want zijn hele familie was bij hem. De volgende dag nam hij ons mee om ons de plantages van graaf Maurits te tonen, zijn tuinen en zijn grotten, die hij fraai heeft laten aanleggen en met weinig kosten, daar de ligging van zichzelf al heel aangenaam is.

Ik heb geen tijd om je nog meer over dit onderwerp te vertellen, al heb ik er wel plezier in eraan terug te denken, want ik ben zeer tevreden over de korte tijd dat ik weg was.

30. Frederik Willem van Brandenburg.

31. Het huwelijk van Albertine Agnes van Nassau (dochter van Frederik Hendrik) met haar verre neef Willem Frederik van Nassau Dietz.

32. Bedoeld is diens tweede huwelijk met Louise Christina van Solms in 1638.

33. Georg Friedrich graaf van Waldeck.

34. 7 mei.

35. Willem II.

Enkele dagen terug is [Willem de] Rave naar Engeland vertrokken, aan wie ik twee exemplaren van mijn ³⁶boek heb meegegeven, om ze aan je te bezorgen met het verzoek ze aan [Thomas] Hobbes en [William] Cavendish ter hand te stellen. Ik zou er nog evenzoveel extra hebben meegegeven als ik had geweten wat ik zojuist verneem uit je ³⁷brief; maar op dit moment wil ik je vragen, „wanneer het nog mogelijk is,“ het ene naar ³⁸Oxford en het andere naar Cavendish te sturen. Ik zou willen dat [William] Brereton in Londen was om er hem een te laten brengen en te tonen wat ik hem met mijn eerste en laatste ³⁹brief heb geschreven. Ik ben

uw toegewijde broer en dienaar
Christiaan [Huygens].

Gisteren heb ik wat je verlangde doorgegeven aan nicht ⁴⁰Tes, die zich bij jou aanbeveelt en jou de handen kust.

Gisteravond [23 mei] is om acht uur de [heer Philips Jacob van Boetselaer], heer van Asperen, na het diner overleden.

36. Christiaan Huygens, *Theoremata de quadraturâ hyperbole, ellipsis et circuli* (Leiden 1651).

37. Lodewijk Huygens aan zijn broer Christiaan, [begin mei ?] 1652 (verloren).

38. Ten behoeve van John Wallis?

39. Christiaan Huygens aan Brereton, voorjaar 1652 (verloren?).

40. Catharina Zuerius.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN BÉATRIX DE CUSANCE [ANTWERPEN]
5 AUGUSTUS 1652
5238

Antwoord op een brief van Béatrix van eind juli 1652 (verloren?)

Huygens' eerste brief aan Béatrix de Cusance.

Samenvatting: Huygens had voor Béatrix graag iets willen maken op het gebied van de schilderkunst, dichtkunst, parfumerie of muziek (voor luit, viola da gamba of klavecimbel), maar voelt zich niet niet bij machte het vereiste niveau te halen en vraagt vrijstelling van deze opdracht. Wel zendt hij haar een Indisch doosje.

Door Béatrix de Cusance beantwoord op 10 augustus 1652 (5238A).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 499: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5238, p. 150: onvolledig (<J'avoy gayement ... aveq tant de ravissement.>).

— Huysman 2006 II, pp. 7-8: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 1, pp. 77-78.

Plaatsen: Holland; Indië.

Glossarium: espinette (klavecimbel); luth (luit); musicien (musicus); viole (viola da gamba).

Transcriptie

À Madame la Duchesse de Lorraine.

5e Aoust 1652.

Madame,

J'avoy gayement entrepris ce glorieux employ de publier en Hollande les éminentes perfections de Vostre Altesse, et un peu peintre, un peu poète, un peu parfumeur et un peu musicien que je suis, qui sont tous mestiers à débiter le bon meslange des belles choses, j'avoy commencé à m'en acquitter en sorte que nostre monde a jugé et creu, que mes tableaux, mes vers, mes frangipanes et les accords de mon luth, de ma viole et de mon espinette sentoyent en quelque manière le beau subject que je célébrois. Mais, Madame, depuis que Vostre Altesse m'a voulu faire signifier, comme au comble de tant de faveurs, dont il luy avoit pleu m'honorer en sa présence, elle avoit pris plaisir d'adjouster les assurances de son gracieux souvenir à l'endroit d'un estranger de si peu que moy, j'avoue que je succombe à la publication de cest excès de vertu, et que tous mes mestiers en demeurent perclus et rebutez. Je supplie donc très-humblement Vostre Altesse d'aggréer que cest article ne me demeure à charge, et que sa justice, l'emportant sur sa bonté, me puisse tenir lieu de grace, en ce que Vostre Altesse m'esloignant de sa mémoire comme je le suis de l'honneur de sa présence, je n'auray plus que faire de me tourmenter à trouver des expressions dignes d'un subject aussi eslevé pardessus ma portée, que tout ce qui est de meilleur en moy est inférieur à la moindre de ces merveilles que le monde chérit en Vostre Altesse aveq tant de ravissement. Si de sa grace elle ne veut donner un peu de rang et de considération à la profession que j'ose faire de luy estre tout acquis et de ne souhaiter rien à l'egal de la félicité de luy pouvoir tesmoigner par les effects de mes très-humbles services à quel point j'honore la grace de me pouvoir dire, etc.

Madame,

J'ay trouvé en mon cabinet la petite boitte Indienne qui va cy-jointe, et m'a semblé que la politesse de ces nations, qu'il nous plaist d'appeller Barbares, y parroissant d'une manière qui n'est pas trop vulgaire. La pièce estoit plus digne des belles mains de Vostre Altesse que de la rudesse des mienes. Je la supplie très-humblement de me pardonner la liberté que je prens de luy offrir ceste bagatelle après l'avoir veue touchée de quelque inclination pour ceste sorte de marchandise.

Vertaling

Aan mevrouw de hertogin van Lotharingen.
5 augustus 1652.

Mevrouw,

Ik had gaarne het eervolle werk ondernomen om in Holland uw voortreffelijke volmaaktheden te openbaren en, een beetje schilder, een beetje dichter, een beetje parfumeur en een beetje muzikant zijnde - allemaal vaardigheden die horen bij het presenteren van een goed mengsel van mooie dingen - was ik begonnen mij van die taak te kwijten, zodanig dat mijn omgeving heeft geoordeeld dat mijn schilderijen, mijn gedichten, mijn reukwaren en de accoorden van mijn luit, van mijn viola da gamba en van mijn klavecimbel op enigerlei wijze deden denken aan het bekoorlijke doel van mijn verering. Maar, mevrouw, sedert u mij te verstaan hebt gegeven, boven de vele gunsten waarmee u mij reeds hebt willen vereren in uw tegenwoordigheid, dat het u behaagde de verzekering van uw genadig aandenken te schenken aan een zó geringe vreemdeling als ik ben, beken ik dat ik bezwijk onder de openbaring van deze overdaad aan goedheid en dat al mijn vaardigheden daardoor worden verlamd en afgeschrikt. Derhalve verzoek ik u onderdanig mij toe te staan dat deze opdracht niet te mijnen laste blijft en dat uw rechtvaardigheid, de overhand hebbend op uw goedheid, ten aanzien van mij de genade moge vervangen, in dier voege dat u mij uit uw geheugen verbant, zoals ik uit uw ¹tegenwoordigheid ben verbannen, zodat ik mij niet meer zou hoeven kwellen om uitdrukkingen te vinden die een zó verheven en boven mijn draagkracht gaand onderwerp waardig zijn, waarbij het beste in mij slechter is dan het geringste van de wonderen die de wereld in u koestert met zoveel vervoering. Als u genadiglijk enige betekenis en belang zou willen hechten aan de bekentenis die ik durf te doen dat ik u geheel van dienst ben, en dat ik niets zozeer wens als het geluk u door de uitwerking van mijn nederige diensten te kunnen betuigen in welk opzicht ik de genade eer mij te kunnen noemen, enz.

Mevrouw,

Ik heb in mijn kabinet het hierbijgaande Indische doosje gevonden. Het kwam mij voor dat de beschaving van die landen, die wij graag barbaars noemen, op een zeker niet primitieve wijze erin tot uitdrukking komt. Dit voorwerp verdient daarom eerder uw mooie handen dan de ruwheid van de mijne. Ik verzoek u nederig mij de vrijmoedigheid te vergeven waarmee ik u deze kleinigheid aanbied, omdat mij is gebleken dat u enige belangstelling hebt voor dit soort koopwaar.

1. Op 15 juli 1652 had Huygens Béatrix persoonlijk leren kennen ten huize van de familie Duarte.

BÉATRIX DE CUSANCE (ANTWERPEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
10 AUGUSTUS 1652
5238A

Antwoord op Huygens' brief van 5 augustus 1652 (5238).

Samenvatting: Béatrix de Cusance dankt voor de vriendelijke brief, maar kan nog niets terugdoen. Zij wil graag de gaillarde door Francisca Duarte horen uitvoeren.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 9, dl. 1, map Béatrix de Lorraine, nr. 1: brief (dubbelvel, 21x30cm, ab | d; apograaf).

Vroegere uitgaven: Huysman 2006 II, p. 8: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 2, pp. 78-80.

Naam: Francesca Duarte.

Plaats: Indië.

Glossarium: galliarde (gaillarde).

Transcriptie

À Monsieur Huyghens, Seigneur de Zeulekom,

à La Haye.

Monsieur,

Si je n'estois desja trop redevable à vostre réthorique pour les civilités dont elle me traite, j'en emprunterois volontier des belles paroles pour vous remercier dignement de la part que vous me faites des raretés des vos Indes. Mais puisqu'il faudroit augmenter l'une de ces obligations affin de me pouvoir acquitter de l'autre, je vous en demande encor une troizième qui ne sera pas moindre, si vous voulez vous contenter quand à présent (ainsy que je vous en prie) du parfaict estime que je fais de ces faveurs de vostre esprit et de vostre cabinet, en attendant les occasions que je souhaite passionément de vous en tesmoigner ma reconnoissance par tout où vous me jugerez capable de faire quelque chose pour vostre satisfaction. Vous assurant que je n'en sçaurois avoir de plus grandes que de pouvoir mériter la continuation de vos bonnes volontés par les effaits de celle qui me faut estre,

Monsieur,

¹vostre plus affectionnés
Béatrix de L.

À Anvers, le 10 Aost 1652.

²Il me tarde fort de pouvoir entendre la Galliarde par Fransine, atandant que ce soit de vous donc j'ay inpatiance.

1. Kwalificatie en ondertekening autograaf.
2. Postscriptum autograaf.

Vertaling

Aan de heer Huygens, heer van Zuilichem,

te Den Haag.

Mijnheer,

Als ik niet reeds teveel aan u verschuldigd was voor uw welsprekendheid vanwege de beleefdheid waarmee deze mij behandelt, zou ik graag enkele mooie woorden ervan gebruiken om u op waardige wijze te bedanken voor het aandeel dat u mij laat hebben in de zeldzaamheden van uw Indië. Maar aangezien de ene verplichting zou moeten worden toegevoegd teneinde mij van de andere te ontheffen, vraag ik van u nog een derde van niet minder gewicht, namelijk of u voor dit ogenblik genoeg wilt nemen (zoals ik u hierbij verzoek) met de volmaakte achtung die ik koester voor deze gunsten van uw ³geest en uw ⁴kabinet, zulks in afwachting van de gelegenheid die ik vurig verbeid om u mijn dank te betuigen, door alles waartoe u mij in staat zult achten iets naar uw tevredenheid te doen. Ik verzeker u dat ik mij niets beters kan wensen dan blijvend uw genegenheid te verdienen door de pogingen van haar die zich noemt,

mijnheer,

uw toegewijde
Béatrix [de Cusance, hertogin] van Lotharingen.

Antwerpen, 10 augustus 1652.

Ik verlang er zeer naar de ⁵gaillarde door Francisca [Duarte] uitgevoerd te horen, zoals ik ongeduldig uitzie naar alles wat bij u vandaan komt.

3. Huygens' welsprekendheid.

4. Het Indische doosje dat Huygens in zijn brief van 5 augustus 1652 (5238) vermeldt.

5. Deze woorden wekken de suggestie dat Constantijn een muziekstuk meezond met zijn brief van 5 augustus, maar in die brief staat daarover niets. In een latere brief (van 8 januari 1653, [5264]) wordt over een gaillarde gesproken die Béatrix' naam draagt, mogelijk een 'Gaillarde Lorraine', maar het is niet noodzakelijk dezelfde gaillarde.

BÉATRIX DE CUSANCE (ANTWERPEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
2 OKTOBER 1652
5246

Samenvatting: Béatrix de Cusance schrijft dat zij haar Nederlandse reis in verband met ziekte van haar dochter heeft moeten afbreken na een bezoek aan Utrecht. Zij bedankt Huygens voor haar introductie bij de prinses van Oranje en vraagt Huygens of hij haar kan helpen aan een Indische japon zoals van de dame op het kasteeltje bij Leiden.

Huygens' antwoord is verloren gegaan. Béatrix de Cusance schreef opnieuw op 21 oktober 1652 (5249).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 9, dl. 1, map Béatrix de Lorraine, nr. 2: brief (dubbelvel, 21x30cm, ab | d; apograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5246, p. 154: samenvatting.

— Huysman 2006, II, pp. 8-9: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 3, pp. 80-82.

Namen: Anna van Lotharingen; Karel Hendrik van Vaudémont; Anna Margaretha van Scherpenzeel; Amalia van Solms.

Plaatsen: Amsterdam; Indië; Leiden; Utrecht.

Transcriptie

À Monsieur de Zeuleucom, Conseiller de Monsieur le Prince d'Orange,

à La Haye.

Monsieur de Zeuleucom,

Je croy que vous aurez sçeu comme la continuation de la maladie de ma fille me contraignit à borner mon voyage à Utrecht et à m'en revenir avec la mortification de n'avoir pas veu la ville d'Amsterdam, de quoy j'avoy une très-grande curiosité. La consolation que j'ay trouvé en cette adventure est que ce retour a esté suvy d'une assé prompte convalescence de ma fille et que j'ay retrouvé mon filz tout gay et plein de santé. Pour moy peu de jours de repos m'ont remis des fattigues de ce voyage en sorte qu'il ne m'en est resté que la satisfaction entière des raretés que j'y ay veu et les obligations auxquelles vous m'avez engagée par vos civilités. C'est de quoy je vous assure que je ne perdray jamais le souvenir et que je le seconderay d'un soing très-particulier de vous en tesmoigner mes recoignoissances aux occasions qui s'en offriront. Et comme la plus entière satisfaction que j'aye rapporté de ce voyage est celle d'avoir peu me rendre tesmoing des merveilles que j'avoy dèz longtemps ouy publier de Madame la Princesse d'Oranges. Ce sera aussy un des meilleurs offices que je puisse receprevoir de vos bontés que celuy de l'asseurer de la vénération que j'ay conceu pour son méritte et du zèle que je feray tousjours gloire d'avoir pour son service. C'est de quoy je vous prie et de me procurer quelque part en son estime. Au surplus vous m'avez donné trop de marques de vostre courtoisie pour feindre de m'en prévaloir en toute façon et pour ce je prend encor la confiance de vous donner la peine de me procurer une robbe des Indes, racommodée à La Haye, semblable à celle qu'avoit la dame de ce petit chasteau que nous fusmes veoir proche de Leyden et me faisant sçavoir à qui je debvray remettre l'argent | b | par delà ou le compter en cette ville. J'y feray satisfaire punctuellement et en toutes autres choses vous tesmoignera de très-bon cœur que je suis,

Monsieur de Zeuleucom,

vostre plus affectionnés amye
Béatrix de L.

À Anvers, le 2 Octobre 1652.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, raad van de prins van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer van Zuilichem,

Ik denk dat u zult hebben vernomen dat het voortduren van de ziekte van mijn ¹dochter mij heeft genoodzaakt mijn reis tot ²Utrecht te beperken en vandaar terug te keren, met de teleurstelling niet de stad Amsterdam te hebben gezien, waarnaar ik zo nieuwsgierig was. De troost die ik in deze gang van zaken gevonden heb, bestaat erin dat mijn terugkeer is gevolgd door een zeer snel herstel van mijn dochter en dat ik mijn ³zoon opgewekt en in goede gezondheid heb aangetroffen. Voor mij waren enkele rustdagen voldoende om van de vermoedenissen van de reis te bekomen, zodat mij slechts de volledige vreugde is bijgebleven over de bijzondere dingen die ik heb gezien, alsook de verplichting die u door uw vriendelijkheid bij mij hebt veroorzaakt. Daarom verzeker ik u dat ik deze herinnering nimmer zal vergeten en dat ik deze gepaard zal laten gaan met een bijzondere zorg om u mijn dankbaarheid te betonen wanneer de gelegenheden daartoe zich zullen voordoen. Het grootste genoegen dat mij van deze reis is bijgebleven is dat ik getuige heb kunnen zijn van de wonderen van mevrouw de ⁴prinses van Oranje, waarover ik sinds lang zoveel had gehoord. Het zou dan ook één van de beste diensten zijn die u mij in uw goedheid zoudt kunnen bewijzen, als u haar verzekert van de eerbied die ik heb opgevat voor haar verdienste en van de ijver, waarmee ik haar bereidwilligheid steeds in ere zal houden. Dat is wat ik u vraag en ook mij in haar achting aan te bevelen. Bovendien hebt u mij teveel bewijzen van uw hoffelijkheid gegeven om te veinzen dat ik mij er hoe dan ook op zal kunnen voorstaan en daaruit put ik het vertrouwen u te vragen de moeite te nemen om mij een Indische japon, vermaakt in Den Haag, te bezorgen zoals die van de dame van het ⁵kasteeltje in de buurt van Leiden dat wij hebben bezocht. Wilt u mij daarbij laten weten aan wie ik het geld daarvoor schuldig ben of aan wie ik het in deze ⁶stad moet betalen. Ik zal daar stipt voor zorgen, en ik zal in alle andere dingen oprecht laten zien dat ik ben,

mijnheer van Zuilichem,

uw toegewijde vriendin
Béatrix van Lotharingen.

Antwerpen, 2 oktober 1652.

1. Anna van Lotharingen.

2. Béatrix is in september 1652 naar Den Haag gegaan om Constantijn Huygens op te zoeken. Met hem heeft zij dan wellicht Anna Margaretha van Scherpenzeel, echtgenote van Arent van Duivenvoorde, op het kasteel Duivenvoorde, bezocht. Daarna is zij naar Utrecht gegaan (misschien om de schilder Gerard van Honthorst op te zoeken?) en vandaar naar Antwerpen teruggekeerd. Béatrix' dochter Anna (1639-1720) is kennelijk meegereisd; haar zontje Karel Hendrik (1649-1723) was te Antwerpen gebleven. Uit brieven van Béatrix aan Antoine Brun, Spaans ambassadeur in Den Haag, blijkt dat zij op 14 september in Rotterdam was aangekomen en de volgende dag in Delft door een door Brun gestuurd karos opgehaald wilde worden. De reis naar Utrecht en terug naar Antwerpen werd ook in Bruns karos afgelegd. Haar zus Marie-Henriette reisde met haar mee. Zie Gauthier 1898.

3. Karel Hendrik van Vaudémont.

4. Amalia van Solms.

5. Het is niet duidelijk naar welk kasteel hier wordt verwezen.

6. Antwerpen.

BÉATRIX DE CUSANCE (ANTWERPEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
21 OKTOBER 1652
5249

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens.

Samenvatting: Béatrix de Cusance bedankt Huygens voor zijn diensten, met name de kennismaking met de prinses van Oranje en zijn bemiddeling bij de aanschaf van een Indische japon. Anne de la Barre is bij haar in Antwerpen. Béatrix heeft Honthorst benaderd om een portret van haar [en haar kinderen?] te maken voor Amalia van Solms. Zij probeert een portret van Amalia en haar dochter, Louise Henriëtte, te bemachtigen.

Huygens' antwoord is verloren gegaan. Béatrix schreef opnieuw op 10 november 1652 (5252).

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 21511, nr. 1, fols. 1-2: brief (dubbelvel, 21x31cm, ab | d; apograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. VII, pp. 287-288.

— Worp 5, nr. 5249, p. 155: onvolledig (<J'adjoutte à ceulx-là ... encor l'ancienne.>; <Nous avons ysy ... Madame l'Electrice sa fille.>), rest samengevat.

— Huysman 2006, II, pp. 9-11.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 4, pp. 82-84

Namen: Gerard van Honthorst; Anne de la Barre; Louise Henriëtte van Nassau; Amalia van Solms.

Glossarium: chanter (zingen).

Transcriptie

Monsieur Huygens, Sieur de Zeuleucom, Conseiller de Madame la Princesse d'Orange,

à La Haye.

Monsieur de Zeuleucom,

Si j'avois seu plustost le mal qui vous a faict si longtemps garder le lict, j'y aurois compaty certainement avec beaucoup de ressentiment, mais, voyant partir de vostre main une lettre conceue en des termes si sains, je vous assure que cette production de vostre esprit m'a faict juger très-avantageusement de la santé du corps et que je tiens n'avoir plus matière que de plaindre ce que vous avez souffert, autant que la satisfaction de vostre convalescence et les souhaits que je fais pour sa continuation me le peuvent permettre. Au surplus vostre lettre me charge d'une infinité de remerciements dont les offices que vous me faictes espérer vers Madame la Princesse d'Orange exigent les plus pressants, puisque la plus grande obligation que je puis vous avoir est de luy donner les véritables impressions de la haute estime que je fais de son rare mérite. J'adjoutte à ceulx-là ceulx de la peine qu'il vous a pleust prendre touchant mes robbes des Indes, pour lesquelles je vous feray remettre les deux cents florins que vous me mandez, aussytost que j'auray pu faire parler à quelqu'un pour en faire la remise. Cependant je vous prie de les prendre par provision et d'en faire accommoder une conforme à ce que je vous escrivy dernièrement, ce qui me rendra forte obligée à ces obligeantes personnes qui veulent prendre la peine d'en donner la disposition; et pour l'autre, elle pourra demeurer en sa forme ordinaire pour ne pas tant m'attacher à vostre réligion que je ne retienne encor l'ancienne.

Pour ce qui est du différent où nous avons estez par-icy au subject de ces petits vases qui sont au cabinet de Madame la Princesse d'Orange, la chose n'est pas de grande conséquence, ne s'agissant que de ce qu'aucuns les tiennent pour véritable porcelaine et d'autres de ces contrefaictes, que vous dittes néantmoins si faisant vostre cour vous agrée d'en | 2r | sçavoir la vérité et m'en esclaircir, vous causerez le gain d'une gaieure et à moy une satisfaction très-particulière. Si vous me faictes connestre quelque occasion en laquelle je puisse vous tesmoigner combien véritablement je suis,

Monsieur de Zeleucom,

¹vostre plus affectionnés
Béatrix de L.

Anvers, 21 Octobre 1652.

²Nous avons icy Mademoiselle la Bare qui chante divinement. Elle cerat icy l'iver; je soytte fort que vous l'oyez.

Pour les portray que Madame la Prinsse d'Orange désire de nous, j'ay parlés à Honhorse, qui les doit venir faire pour estre mieux, mais ausy tenés la main à ce que j'ay bientôt le sien est celluy de Madame l'Eslectrisse sa fille. Je me recoumande mil fois à la vostre est vous soytte une parfaicte santés. Adieu.

Vertaling

Aan de heer Huygens, heer van Zuilichem, raad van mevrouw de prinses van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer van Zuilichem,

Als ik eerder op de hoogte was geweest van de ziekte, die u zo lang het bed heeft doen houden, zou ik u zeker met veel spijt mijn medeleven hebben betuigd. Maar nu u een zelfgeschreven brief hebt verzonden, vervat in zulke gezonde bewoordingen, verzeker ik u dat dit produkt van uw geest mij zeer gunstig over uw lichamenlijk welzijn heeft doen oordelen en dat ik het erop houd dat ik u niet meer hoeft te beklagen over hetgeen u hebt geleden, voorzover de voldoening over uw herstel en mijn wens voor het voortduren ervan mij dat kunnen toestaan. Daarenboven overlaadt uw brief mij met een grote hoeveelheid dankgevoelens, waarvan de voornaamste worden opgeroepen door de diensten ten aanzien van mevrouw de ³prinses van Oranje, waarop u mij doet hopen, aangezien de grootste verplichting, die ik jegens u kan hebben, erin bestaat haar een waarachtige indruk te geven van de hoogachting die ik voor haar zeldzame verdienstelijkheid koester. Ik voeg daaraan nog mijn dank toe voor de moeite die u hebt willen nemen ten aanzien van mijn Indische japonnen, waarvoor ik u de tweehonderd gulden, die u aangeeft, zal overmaken zodra ik iemand heb kunnen spreken die de overdracht kan verzorgen. Intussen verzoek ik u deze op voorhand te aanvaarden en er één [japon] te laten vermaken overeenkomstig hetgeen ik u laatst heb geschreven. Dit zal mij zeer verplichten aan die welwillende personen die de moeite willen nemen daarvan de maten te geven; wat betreft de andere: deze kan in haar gewone vorm blijven om mij niet zózeer aan uw geloof te binden, dat ik het oude niet meer kan behouden.

Nog iets anders: wij hebben hier een verschil van mening over die vaasjes in het kabinet van mevrouw de prinses van Oranje. De zaak is niet van veel belang: sommigen houden ze voor echt porselein en anderen voor namaak. U zegt echter dat uw bekendheid aan het hof het u mogelijk maakt de waarheid te weten te komen en mij daarover in te lichten. U zal een gokster winst opleveren en mij een bijzondere voldoening. Laat u mij enige gelegenheid weten, waarbij ik u zou kunnen betuigen, hoezeer ik waarlijk ben,

mijnheer van Zuilichem,

uw toegewijde
Béatrix [de Cusance, hertogin] van Lotharingen.

1. Kwalificatie en ondertekening autograaf.
2. Postscriptum autograaf.
3. Amalia van Solms.

Antwerpen, 21 oktober 1652.

Wij hebben hier mejuffrouw [Anne de] La Barre, die goddelijk kan zingen. Zij zal de komende winter hier zijn; ik zou willen dat u haar kon horen.

Wat betreft de portretten die mevrouw de prinses van Oranje van ⁴ons wil hebben, heb ik gesproken met [de heer Gerard van] Honthorst die ze moet komen maken om ze het beste te doen zijn; maar u zorgt er ook voor dat ik binnenkort haar portret en dat van haar dochter, mevrouw de ⁵keurvorstin bezit. Ik beveel mij duizendmaal in uw aandacht aan en wens u een volmaakte gezondheid. Adieu!

4. Er is hier nog sprake van portretten van Béatrix voor Amalia, vermoedelijk van zichzelf en haar dochter Anna, die meereisde. Béatrix spreekt ook van twee portretten voor haarzelf: van Amalia en haar oudste dochter Louise Henriëtte. Uit de verdere correspondentie blijkt dat alleen de portretten van Béatrix en Amalia zelf tot stand kwamen.

5. Louise Henriëtte van Nassau.

BÉATRIX DE CUSANCE (ANTWERPEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
10 NOVEMBER 1652
5252

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens.

Samenvatting: Béatrix bedankt Huygens hartelijk voor het uitkiezen van Indische japonnen. Verder beargumenteert zij haar keuze voor de portretschilder Honthorst en vraagt Huygens dat aan Amalia van Solms over te brengen. Zij geeft Huygens gelijk dat hij veel mist aan Anne de la Barre in Antwerpen.

Een antwoord van Huygens is niet bekend, maar nog dezelfde maand heeft hij Béatrix in Antwerpen opgezocht, zoals uit de volgende brieven, van Huygens aan Béatrix en van Béatrix aan Huygens, van 2 december 1653 ([5259], [5259A]), blijkt.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 21511, nr. 2, fols. 3-4: brief (dubbelvel, 21x30,5cm, ab | d; apograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. VIII, pp. 289-290: volledig.

— Worp 5, nr. 5252, p. 156: onvolledig (<Je suis si satisfaicte ... dignes d'estre veues.>), rest samengevat.

— Huysman 2006, II, pp. 11-12: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 5, pp. 84-86.

Namen: Gerard van Honthorst; Anne de la Barre; Amalia van Solms.

Plaatsen: Amsterdam; Indië; Japan.

Transcriptie

Monsieur Huyghens, Seigneur de Zeuleucom, Conseiller de Madame la Princesse Douarière d'Orange,

à La Haye.

Monsieur mon Intendant des Indes,

Je suis si satisfaicte de votre négociation robesque que je croirois ne vous en tesmoigner que de foibles recondessances, si je ne changeois la qualité que vous avez pris de facteur en celle d'Intendant, avec puissance absolue de juger des choses qui méritteront le voyage d'Anvers à la condition que vous me proposez de pouvoir ranvoyer, soubz laquelle je seray bien ayse de veoir quelques fois de vos raretés Indiennes pour en choisir ce qui me sera le plus propre. Mais pour vous dire plus amplement mon sentiment de nos robes, laissant à part cet art de multiplication auquel vous excellez, je les trouve parfaitement bien choisies et la reforme de l'une très à mon grez. Il y en a pourtant qui jugent que celle qui retient son antique forme sent un peu l'Amsterdam et que les véritables des Indes portent leurs lettres de naturalité en une certaine marque qui se voit dans leurs estoffes, pareille à celle que je vous envoie. Je vous en croiray pourtant plus qu'aucun aultre, et si je m'y propose quelque reforme, ce ne sera que soubz vostre intendance à laquelle, comme j'ay dit au commencement, je me remets des robes du Jappon et des pièces de lacques dont vous m'escrivez et que vous jugerez dignes d'estre veues.

Pour ce qui est des portraits que désire de moy Madame la Princesse d'Orange, je vous prie de l'asseurer que j'ay choisy Honthors dans la créance qu'il y réussiroit mieux à son contentement que ne feroient ceulx d'Anvers où je n'en vois point qui soint en fort grande réputation pour le naturel. Si ledit Hontors veut avancer le terme qu'il a prit, il ne tiendra qu'à luy, ou si Madame la Princesse d'Orange se veut contenter de l'ouvrage de ceulx de cette ville, j'y feray travailler aussytost. Mais à l'intendance | 3v | des Indes j'adjoutte icy une qualité pour vous, qui de mon solliciteur vers elle pour me faire avoir le sien, et comme je luy debvray beaucoup de retour, m'obligeant d'une chose de tant inestimable prix pour d'autres si peu dignes de son estime. J'en seray aussy proportionnellement obligée à vostre sollicitation.

Au reste je confesse la justice de vostre envie du bien que nous avons de jouir des merveilles de l'aymable La Barre et suis injuste pour vous en ce point que je ne vous souhaite que tard le contentement que vous en attendez à vostre tour, si vous ne le venez recepveoir icy.

Au surplus ne cherchez point d'excuses à la longueur de vostre lettre; vos discours sont de ceulx desquels on ne se plaint que pour la briefveté et je les estimeray en mon particulier tousjours trop courts quand je n'y descouvriray pas les moyens de vous faire connestre par effaits que je suis,

Monsieur mon Intendant des Indes,

¹vostre plus affectionnés est aquisse amy
Béatrix.

À Anvers, ce 10 Novembre 1652.

Vertaling

Aan de heer Huygens, heer van Zuilichem, raad van mevrouw de prinses-douairière van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer mijn intendant voor Indische zaken,

Ik ben zo tevreden over uw japon-onderhandelingen dat ik zou menen u er slechts zwakjes voor te kunnen bedanken, wanneer ik niet uw kwaliteit als vertegenwoordiger zou veranderen in die van intendant, met volmacht om te oordelen over de zaken die de reis naar Antwerpen waard zullen zijn, op de voorwaarde die u mij aanbiedt, namelijk dat ik ze mag terugzenden; onder die voorwaarde zal ik graag eens uw Indische zeldzaamheden bekijken om daaruit te kiezen wat mij het beste bevalt. Maar om u iets uitvoeriger mijn gevoelens over mijn japonnen mee te delen, daarbij de kunst van het vermenigvuldigen waarin u uitblinkt terzijde latend: ik vind die volmaakt goed gekozen en de wijze waarop die ene is vermaakt is zeer naar mijn zin. Er zijn evenwel mensen die menen dat de japon die haar oorspronkelijke vorm heeft behouden een beetje Amsterdams aandoet en dat de echte Indische het stempel van hun afkomst dragen door een bepaald merkteken, dat men op de stof aantreft, gelijkend op dat wat ik u toezend. Ik geloof u echter eerder dan wie dan ook, en als ik een kleine wijziging wens, dan kan dat alleen gebeuren in uw beheer waaraan, zoals ik in het begin reeds zei, ik ook refereer wat betreft de Japanse japonnen en het lakwerk waarover u mij schreef en dat u de moeite van het bekijken waard vond.

Ten aanzien van de portretten die mevrouw de ²prinses van Oranje van mij wenst, verzoek ik u haar te verzekeren dat ik [Gerard van] Honthorst heb gekozen omdat ik geloof dat hij beter tot haar tevredenheid zal slagen dan de Antwerpse schilders, onder wie ik er geen zie met een erg goede reputatie op het gebied van natuurlijkheid. Of genoemde Honthorst de datum van levering, die hij bedongen heeft, iets wil opschuiven, hangt dat slechts van hem af. Als mevrouw de prinses van Oranje echter genoeg wil nemen met het werk van de schilders hier, dan zal ik daar meteen werk van maken. Aan uw kwaliteit van beheerder van Indische zaken voeg ik hier nog die toe van mijn pleitbezorger bij haar, opdat ik haar portret mag ontvangen en omdat ik haar op mijn beurt veel verschuldigd zal zijn voor een voorwerp van zo onschatbare waarde voor anderen die haar achting zo weinig waard zijn. Ik ben u op evenredige wijze dank verschuldigd voor uw voorspraak.

Overigens erken ik de rechtmatigheid van uw verlangen wat betreft het goede dat wij beleven aan de mirakelen van de beminnelijke [Anne de] La Barre, en ben ik onrechtvaardig jegens u dat ik u pas laat het genoeg toewens, dat u op uw beurt ervan verwacht, als u het niet hier in ontvangst komt nemen.

1. Kwalificatie en ondertekening autograaf.

2. Amalia van Solms.

Bovendien moet u geen excuses maken over de lengte van uw brieven. Uw verhalen zijn zodanig dat men zich slechts over hun beknoptheid kan beklagen en voor mijzelf zal ik ze altijd te kort vinden, wanneer ik er niet de mogelijkheid in zou ontdekken om u te laten weten, hoe zeer ik ben,

mijnheer mijn intendant voor Indische zaken,

uw zeer toegewijde en toegenegen vriendin
Béatrix.

Antwerpen, 10 november 1652.

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN BÉATRIX DE CUSANCE [ANTWERPEN]
2 DECEMBER 1652
5259

Naar aanleiding van de aanbieding van het portret van Béatrix de Cusance aan Amalia van Solms.

Samenvatting: Huygens schrijft dat hij Béatrix' portret aan Amalia van Solms heeft overhandigd. Hij zal zorgen dat zij zou gauw mogelijk een portret zal ontvangen van de prinses van Oranje, door Honthorst geschilderd.

Béatrix de Cusance schreef op dezelfde datum, 2 december 1652, aan Huygens (5259A), maar deze brief is uiteraard niet het antwoord op de onderhavige brief. Béatrix antwoordde op de onderhavige brief op 9 december 1652 (5262)

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 512: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5259, p. 158: samenvatting.

— Huysman 2006, II, pp. 12-13.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 6, pp. 86-88.

Namen: Gerard van Honthorst; Amalia van Solms.

Transcriptie

Copie.

À Madame la Duchesse de Lorraine.

À La Haye, le 2e Décembre 1652.

Madame,

La belle ombre de Vostre Altesse m'a suivi d'aussi près que mes soucis suivront toujours la succès de vos fortunes, et je n'ay point tardé à m'en descharger envers Madame la Princesse d'Orange avec la fidélité que je devois, mais (ce dit-elle) avec un certain semblant, qui tesmoignoit que j'avois plus d'envie de retenir que de lascher le thrésor qui m'avoit esté commis et je ne desadvoué pas, Madame, d'avoir fait cest office de mesme qu'un page fripon porteroit un plat de confitures à la table de son maistre, qu'il voudroit bien en avoir moins d'envie que luy. Mais j'ay esté bien loing de rencontrer ce bonheur. Au contraire, l'on ma chargé de tant de belles paroles de remerciement pour Vostre Altesse que, si je ne produis pas une, je la supplie de croire que c'est la quantité qui m'estonne, et que je prétens m'abstenir avec prudence d'un employ dont je ne sortiray qu'à ma confusion. Je ne sçaurois pourtant m'empescher de vous dire, Madame, que Madame la Princesse ce plaint du tort que vous a fait le peintre; l'impression qu'elle a toute récente en sa mémoire de la b[e]auté de l'original, excédant de fort loing tout ce que ceste copie en estale. Mais j'ay repliqué, pour le peintre, que les choses incomparables ne sont pas du ressort du pinceau. Celuy de Honthorst va s'employer à rendre Vostre Altesse satisfaicte de ce qu'elle a voulu qu'on luy promist qui sera, ce dit Son Altesse, le visage cassé d'une vielle dont les inclinations vous sont acquis. Je tiendra la main à cela que s'effectue le plus promptement qu'il sera possible, en attendant que Vostre Altesse délibère s'il y a chose plus importante à son service où je puisse estre jugé capable de luy tesmoigner par mon obéissance que je suis,

Madame,

[etc.]

Vertaling

Aan mevrouw de hertogin van Lotharingen.
Den Haag, 12 december 1652.

Mevrouw,

Uw fraaie ¹afschaduwning heeft mij van even nabij gevolgd als mijn zorgen steeds het succes van uw lotgevallen zullen volgen en ik heb geen moment getreuzeld om mij jegens mevrouw de ²prinses van Oranje ervan te kwijten met de trouw die ik verschuldigd ben, maar (zo zegt zij) met een zekere schijn die duidelijk maakte dat ik meer geneigd was het kleinood dat mij was toevertrouwd te behouden dan af te staan. Ik ontken niet, mevrouw, deze opdracht te hebben uitgevoerd op dezelfde wijze als een ondeugende page een schotel met vruchtenmoes zou brengen naar de tafel van zijn meester, die vast minder trek daarin zou hebben dan hijzelf. Maar dit geluk was verre van mij. Daarentegen heeft men mij met zoveel mooie dankwoorden voor u beladen, dat ik, als ik er niet één uitbreng, u verzoek aan te nemen dat ik door de hoeveelheid verstomd ben en dat ik uit voorzichtigheid afzie van een karwei, dat ik slechts in verwarring zou voltooien.

Ik kan echter niet nalaten u te zeggen, mevrouw, dat mevrouw de prinses zich beklaagt over het onrecht dat de schilder u heeft aangedaan, omdat de indruk die zij nog vers in haar geheugen heeft, verre overtreft wat deze copie daarvan toont. Maar ik heb voor de schilder geantwoord dat onvergelykelijke zaken niet tot het domein van het penseel behoren. [Gerard van] Honthorsts penseel zal dienen om u tevreden te stellen over hetgeen u wenste dat men u beloofde en dat zal zijn, volgens haar, het gebroken gezicht van een oude dame, waarvan u de genegenheid hebt verworven. Ik zal erop toezien dat dit zo snel mogelijk tot uitvoer wordt gebacht, in de verwachting dat u overdenkt of er nog iets belangrijkers te uwen dienste is, waarmede ik in staat kan worden geacht u door mijn dienstvaardigheid te overtuigen dat ik ben,

mevrouw,

[enz.]

1.. Een portret van Béatrix. Maar het kan hier niet om een portret van Honthorst gaan. Op het moment van schrijven van de vorige brief (10 november) was de opdracht nog niet definitief en werd de optie van een Antwerpse schilder nog open gehouden. Bovendien had Honthorst een leverdatum bedongen die men te laat vond. Ook de laatste alinea van de brief van 2 december laat zien dat Honthorst niet de schilder was. Het schilderij dat Constantijn uit Antwerpen meenam was dus óf van de hand van een Antwerpse schilder óf een al eerder geschilderd portret. De laatste veronderstelling lijkt de meest aannemelijke.

2. Amalia van Solms.

BÉATRIX DE CUSANCE (ANTWERPEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
2 DECEMBER 1652
5259A

Samenvatting: Béatrix de Cusance licht haar verwarring over de plotselinge komst van Karel IV van Lotharingen toe, en bericht Huygens ter geruststelling dat zij inmiddels geheel hersteld is van de verbijstering en weet dat Karel IV haar gunstig gezind was. Zij zal Huygens de twee portretten van zijn voorouders toezenden.

De brief kruiste Huygens' brief van dezelfde datum (5259). Huygens beantwoordde de onderhavige brief op 9 december 1652 (5262).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 9, dl. 1, map Béatrix de Lorraine, nr. 3: brief (dubbelvel, 21x30cm, a | d; apograaf).

Vroegere uitgave: Worp 5, nr. 5258, p. 158: samenvatting.

— Huysman 2006, II, pp. 13-14: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 7, pp. 88-90.

Namen: Familie Duarte; Henriëtte van Lotharingen Phalsbourg Lixin; Karel IV van Lotharingen; Amalia van Solms.

Transcriptie

À Monsieur de Zeuleucom, Conseiller de Madame la Princesse d'Orange.

Monsieur de Zeuleucom,

J'ay trop de connoissance de vostre généreuse bonté pour douter que l'estat où vous me trouvâtes dernièrement n'aye esmeu vostre compassion, et suis trop obligée à ces âmes généreuses que vous me mandez qui daignent se laisser toucher de ce sentiment en ma faveur, pour ne pas vous conjurer de leur tesmoigner à quel point je ressens cest effait de leur bonnes volontés.

Il est vrai que le commencement de cest orage fust fort surprenant, d'autant plus pour moy que Son Altesse, ayant voulu cacher à tout le monde le véritable sujet de son voyage, ne jugea pas mesme à propos de m'advertir que c'estoit principalement pour l'affaire de Madame la Princesse de Lixem sa sœur, si bien que dans cette obscurité je ne sçavois que juger de l'esclat de cette tempeste, ce qui me mettoit dans la perplexité où vous me vistes. Mais quoy que véritablement la malice de mes ennemys eusse meslé quelque chose du mien au dessein principal de ce voyage, la vérité fust le beau soleil qui dissipa tous ces nuages, et me fist voir partir Son Altesse avec autant de satisfaction de moy qu'il m'a laissé de sujet de me consoler de cette bourrasque.

Voilà en général ce que je vous puis dire de cette affaire, le détail estant de si peu d'importance et si peu digne de mon souvenir après la satisfaction que Son Altesse en a receu qu'outre qu'il ne vaut pas la peine de remplir ces pages, je n'ay pas assez de mémoire pour en rassembler le discours. Il suffira que je m'en promets autant d'avantage dans la continuation des graces de Sadite Altesse que mes ennemys auroient peu m'en augurer d'indignation, et que si le tout tourne à la confession de ceux-là, mes amys en partageront la satisfaction avec moy, au nombre desquels je vous compte avec autant de confiance que vous en pouvez prendre aux assurances que je vous donne d'estre inviolablement,

Monsieur de Zeuleucom,

¹vostre plus affectionnés amy est aquisse
Béatrix de L.

1. Kwalificatie en ondertekening autograaf.

À Anvers, le 2 Décembre 1652.

²Je n'ay jamay eue plus de joye que de sçavoir que vous désirye les deus peinture de vos ayeuls lesquel je vous envoie avec grande satisfaction. Je vous recoumande les efect de l'eschange de Madame la Prinsese d'Orange, que je vous conjure d'asseurer de mon service.

Vertaling

Aan de [heer Constantijn Huygens], heer van Zuilichem, raad van de prinses van Oranje.

Mijnheer van Zuilichem,

Ik ken uw edelmoedigheid te goed om eraan te twijfelen dat de toestand waarin u mij onlangs aantrof uw medelijden heeft opgewekt en ik voel mij te zeer verplicht aan de edelmoedige ³geesten die u naar mij hebt gestuurd en die zich verwaardigen zich door dit gevoel te mijnen gunste te laten ontroeren, om u niet te bezweren jegens hen te getuigen in welke mate ik de uitwerking van hun goede gezindheid ervaar.

Het is waar dat de komst van dit onheil zeer verrassend was, voor mij des te meer omdat Zijne ⁴Hoogheid het werkelijke doel van zijn reis voor iedereen verborgen wilde houden en het niet nodig oordeelde mij ervan te verwittigen dat het voornamelijk de zaak van zijn zuster mevrouw de ⁵prinses van [Phalsbourg] Lixin betrof. In deze onwetendheid wist ik niet wat te denken van deze storm, die mij in de verbijstering bracht waarin u mij aantrof. Maar hoewel werkelijk de kwaadaardigheid van mijn vijanden iets van mijzelf in de voornaamste bedoeling van deze reis had gemengd, de waarheid was de mooie zon die al deze wolken oploste en die mij Zijne Hoogheid met zoveel voldoening van mij liet zien weggaan dat hij mij reden heeft gegeven mij over deze stormwind getroost te voelen.

Dat is wat ik in het algemeen over deze zaak kan zeggen; de details zijn van zo gering belang en zo weinig waard in herinnering te blijven na de voldoening die Zijne Hoogheid aan de zaak heeft ontleend, dat ik, behalve dat het niet de moeite waard is bladzijden ermee te vullen, mij het gesprek niet goed genoeg kan herinneren om het verloop ervan weer te geven. Moge het volstaan dat ik voor mijzelf zoveel voordeel verwacht uit de blijvende gunst van Zijne Hoogheid, dat mijn vijanden er weinig voortekenen van verontwaardiging jegens mij in kunnen ontdekken, en als alles zou leiden tot een spijtbetuiging van deze lieden, zal mijn vreugde gedeeld worden door mijn vrienden, waartoe ik u reken met zoveel vertrouwen, dat u daaraan de verzekering kunt ontlenuen, die ik u geef, namelijk dat ik onveranderlijk ben,

mijnheer van Zuilichem,

uw toegenegen vriendin en geheel uw
Béatrix van Lotharingen.

Antwerpen, 2 december 1652.

2. Postscriptum autograaf.

3. De familie Duarte?

4. Karel IV, hertog van Lotharingen.

5. Henriëtte van Lotharingen.

Ik heb nimmer grotere vreugde gekend dan te weten dat u graag de beide ⁶portretten van uw voorouders wilde hebben, die ik u met grote voldoening toezend. Ik laat de goede afloop aan van de ruil met mevrouw de ⁷prinses van Oranje aan u over, en verzoek u haar van mijn dienstvaardigheid te verzekeren.

⁶ Portretten van Huygens' overgrootvader en -moeder Joris Vezeler en Margaretha Boghe, door Joos van Cleve geschilderd. Zie Lucy L.E. Schlüter, '«gedaen door N. de Vos, tot Antwerpen»: Lotgevallen van de portretten van Joris Vezelaer en Margaretha Boghe van Constantijn Huygens, geschilderd door Joos van Cleve,' *Oud-Holland* 119 (2006), pp. 147-158. Over de lotgevallen van deze schilderijen zie ook de brief van Jean Buycx aan Huygens, 8 januari 1653 (Worp 5, nr. 5265, pp. 162-163).

⁷. Amalia van Solms.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN BÉATRIX DE CUSANCE [ANTWERPEN]
9 DECEMBER 1652
5262

Antwoord op de brief van Béatrix de Cusance van 2 december 1652 (**5259A**).

Samenvatting: Huygens bedankt Béatrix omstandig voor de twee portretten van zijn voorouders. Hij heeft de Duartes gerustgesteld wat betreft het bezoek van Karel IV van Lotharingen. Honthorst schildert te Utrecht het portret van Amalia van Solms dat voor Béatrix is bestemd.

Het antwoord van Béatrix is verloren; zie Huygens aan Béatrix, 8 januari 1653 (**5264**).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 497: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 1892b, p. 39: onvolledig (<un présent qu'il ... chasque degré apart>).

— Worp 5, nr. 5262, pp. 161-162: volledig.

— Huysman 2006, II, pp. 14-15: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 8, pp. 90-92.

Namen: Gaspar Duarte; Gerard van Honthorst; Amalia van Solms.

Plaats: Utrecht.

Transcriptie

Copie

À la Duchesse de Lorraine.

À La Haye, le 9e Décembre 1652.

Madame,

Vostre Altesse a veu mon impuissance, quand il n'a esté question que de luy rapporter les actions de grace qui m'avoyent esté dictées en chose qui ne me touchoit pas. Je la supplie très-humblement de considérer où j'en suis, maintenant que l'obligation que Vostre Altesse a daigné s'acquérir sur moy, ne pèse que sur mes espales, et s'il est bien apparent que je respire soubz tant de faix pour m'acquiter un peu de bouche de ce que je doibs à Vostre Altesse d'un présent qu'il luy a pleu me faire aveq une promptitude si noble et si généreuse, que la chose mesme qui m'est chère en son espèce, m'en est devenue inestimable.

Il est vray, Madame, que j'ay esté bien ayse de rencontrer mes ayeuls dans la ville d'Anvers où ils ont esté de quelque considération anciennement, mais de les avoir trouvé logez au cabinet de Vostre Altesse, de les avoir tiré de ceste illustre prison quand j'ay voulu, de les en avoir veu sortir chargez de marques de vostre bienvueillance qu'ils ne quitteront jamais, c'est une suite de fortunes dont il importe que j'estudie chasque degré apart, comme j'espère que Vostre Altesse me fera la grace d'aggréer que je mette peine à les reconnoistre en destail, à mesure que j'auray l'honneur d'en rencontrer les occasions, car, comme j'ay voulu dire d'entrée, la somme totale m'accable et n'y a que la bonté de ma créancière qui puisse sauver ma réputation.

Toutes ces âmes généreuses dont Vostre Altesse a eu les ressentimens agréables, se sont réjouies du récit que je leur ay fait du calme survenu à la tempeste dont j'avois esté tesmoing en partie, et Vostre Altesse ne seroit pas mal édifiée de leurs raisonnemens sur toutes les circonstances de l'affaire, si c'estoit chose à luy communiquer de loing. Du depuis Monsieur Duarte nous a replongez dans je ne sçay quel nouveau désespoir par ce départ inopiné d'Anvers. Tout présentement il nous reconsole, Madame, de vostre retour. Je ne comprens rien à toutes ces vicissitudes, ny ne m'appartient pas d'en fouiller le mystère, mais je prie ceux qui en ont les causes et le pouvoir en main, de trouver bon qu'une fois Vostre Altesse se repose tout de bon de tant d'inquiétude et retourne sans tourner arrière, à la tranquillité que son innocence n'avoit pas mérité de veoir interrompue.

Honthorst travaille à Utrecht au pourtrait que Vostre Altesse doibt avoir qui sera semblable à celuy qu'on dit que Vostre Altesse a veu dans la mesme ville, mais premier que passer à Anvers il sera retouché icy sur le

naturel et je ne reposeray point, que je ne rende Vostre Altesse satisfaicte de ce costé-là, autant qu'il luy a pleu l'estre de mon entremise Indienne. Je prie Dieu de luy donner subject de l'estre partout ailleurs, et demeure soubz la grace de son adveu,

Madame,

[etc.]

Vertaling

Aan mevrouw de hertogin van Lotharingen.
Den Haag, 9 december 1652.

Mevrouw,

U hebt mijn onmacht bemerkt toen er slechts sprake van was u¹ dankzeggingen over te brengen, die mij waren opgedragen over iets dat mij niet aanging. Ik verzoek u nederig te bedenken hoe mijn positie momenteel is, nu de verplichting die u mij wel heeft willen opleggen slechts op mijn schouders rust, en als het duidelijk is dat ik bijna stik onder zoveel druk om mij in enkele woorden te kwijten van hetgeen ik u verschuldigd ben voor een geschenk dat u mij zonder uitstel zo edel en vrijgevig hebt willen geven, dat het voorwerp zelf, dat mij in zijn soort dierbaar is, voor mij van onschatbare waarde is geworden.

Het is waar, mevrouw, dat het mij bijzonder verheugde mijn voorouders te zien in Antwerpen, waar zij vroeger enig aanzien genoten, maar ze te hebben aangetroffen in uw kabinet en ze te hebben kunnen verlossen uit deze verheven gevangenis toen ik dat wenste, en ze deze te hebben zien verlaten, bedolven onder de tekenen van uw welwillendheid, die zij blijvend zullen ervaren, dat is een opeenvolging van geluksmomenten, waarbij het van belang is dat ik elk onderdeel ervan afzonderlijk beschouw. Evenzeer hoop ik dat u mij het genoegen zult doen te aanvaarden dat ik mij moeite geef u hiervoor stuk voor stuk te bedanken in de mate waarin ik daartoe de gelegenheid zal krijgen want, zoals ik van het begin af heb willen zeggen: het geheel belast mij zeer en het is slechts de goedheid van mijn schuldeisers die mijn reputatie kan redden.

Al die edelmoedige lieden, van wie u medeleven hebt ondervonden, hebben zich verheugd over het verhaal dat ik hen heb gedaan over de rust die is gevolgd op de storm waarvan ik deels getuige was, en u zou zich gesteund weten door hun mening over alle omstandigheden van de zaak, wanneer deze u breeduit werden meegedeeld. Sedertdien heeft de heer [Gaspar] Duarte ons weer in de een of andere wanhoop gestort door dat onverwachte vertrek uit Antwerpen. Op dit moment troost ons, mevrouw, uw terugkeer. Ik begrijp niets van al die wisselvalligheden waarvan het mij niet past het geheim te onderzoeken, maar ik vraag hen die ze veroorzaken en er macht over hebben, u eens te laten bekomen van zoveel onrust en te laten terugkeren, zonder terug te blikken, naar de rust die uw onschuld niet verdiend heeft verstoord te zien.

De heer [Gerard van] Honthorst werkt in Utrecht aan het portret [van Amalia van Solms] dat u moet ontvangen en dat eender is aan dat wat u naar men zegt in diezelfde stad hebt gezien, maar alvorens het naar Antwerpen zal worden gezonden zal het hier naar de natuur worden bijgewerkt, en ik zal beslist niet rusten, voordat ik u op dat punt tevreden heb gesteld, zoals u tevreden hebt willen zijn over mijn Indische bemiddeling. Ik bid God u aanleiding te geven overal elders voldaan te zijn en blijf, in de genade van uw erkentelijkheid,

mevrouw,

[enz.]

1. Vermoedelijk een verwijzing naar het overbrengen van de dank van Amalia van Solms aan Béatrix door Huygens, in zijn brief van 2 december 1652 (5259).